

קולם של ילדים ונוער במצב חירום: הליך שיתוף למיפוי הצרכים של בני ובנות נוער במלחמת 'חרבות ברזל'

מסמך מתעדכן (דצמבר 2023)

כתיבה:

עו"ד דניאלה זלוטניק רז

עו"ד עדי נעמת

1. על הליך השיתוף

עם פרוץ מלחמת 'חרבות בחזל', בחודש אוקטובר 2023, המועצה לשלום הילד החלה בהליך שיתוף עם בני ובנות נוער.. ההליך נמשך ומתקיים גם בימים אלה, כאשר המפגשים מתקיימים באופן מקוון, ומשתתפים בהם נציגים מטעם מועצת התלמידים והנוער הארצית, ומטעם תוכנית פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד. בני ובנות הנוער המשתתפים גרים ברחבי הארץ (מרכז, צפון, ודרום). המפגשים מונחים על ידי נציגות המועצה לשלום הילד: עו"ד עדי נעמת ועו"ד דניאלה זלוטניק ח, ומלווים על ידי עו"ס מיכל קליינמן.

2. מטרת הליך השיתוף

הליך השיתוף עם בני ובנות הנוער נועד לערוך מיפוי של הצרכים והקשיים שלהם בתקופה המאתגרת של מלחמת 'חרבות בחזל', וכן לדון בהצעות שלהם למענים אפשריים ונדרשים עבורם, וקידום אל מול קובעי מדיניות.

3. האימפקט שלנו

התובנות וההצעות של בני ובנות הנוער מועברים באופן תקופתי, למובילות השולחן הבין-מגזרי לשעת חירום (ילדים ונוער) תחת משרד ראש הממשלה, וכן לגורמי מדיניות רלוונטיים, במטרה להשפיע על מדיניות, תיעוד, וקבלת החלטות בסוגיות הנוגעות להם.

במסגרת הליך השיתוף, מתוכננים מפגשי היוועצות ושיתוף ישירים של בני ובנות הנוער עם גורמי מדיניות ממשרדי ממשלה ורשויות רלוונטיות, על מנת לאפשר לבני ובנות הנוער לבטא את דעותיהם ולהציע הצעות דרך שיח ודיאלוג ישיר עם מקבלי ההחלטות.

בנוסף, בני ובנות הנוער המשתתפים לוקחים חלק פעיל בדיוני השולחן העגול, ומביעים את עמדותיהם באופן ישיר בנושאים הרלוונטיים להם.

חשוב לציין: הליך השיתוף עודנו מתנהל. הממצאים המצוינים כאן מהווים סיכומי ביניים של המפגשים שהתקיימו עד כה. דוח מסכם של כלל התובנות וההצעות יפורסם עם סיום הליך השיתוף.

4. הליך השיתוף - ממצאי ביניים

- 4.1 [מצבם הרגשי של ילדים ונוער - תמונת מצב](#)
- 4.2 [הצרכים, הקשיים וההצעות של נוער בהקשר החינוכי-לימודי](#)
- 4.3 [הצרכים, הקשיים וההצעות של נוער בהקשר הרגשי במערכת החינוך](#)
- 4.4 [עולם הפנאי של ילדים ונוער במצב החירום - 'תמונת מצב'](#)
- 4.5 [אתגרים, צרכים והצעות בנוגע לעולם הפנאי והחברה של ילדים ונוער](#)

4.1. מצבם הרגשי של ילדים ונוער - תמונת מצב

בני ובנות הנוער המשתתפים הדגישו כי, **ככלל, ילדים ונוער מצויים בתקופה זו בטרואמה, ומתמודדים עם תחושות חרדה, לחץ, ותשישות פיזית ורגשית ('נוער לא ישן בלילה')**, וכי חלק מבני ובנות הנוער חווים קשיים רגשיים קיצוניים בשל המצב. לדבריהם, כמעט ואין נער.ה שלא מכיר אדם שמעורב במלחמה (למשל, הרוג, פצוע, נעדר, חטוף, או במילואים), או גר באזור שמושפע ממנה. כמו כן, בעוד שחלק מבני ובנות הנוער 'רגילים' לאיום הרקטות, החשש מחדירת מחבלים או מאירועי טרור הוא חדש ועמוק ויש תחושה שהמדינה כולה לא בטוחה.

בני ובנות הנוער המשתתפים ציינו כי המצב הרגשי הוא מורכב וקשה במיוחד נוכח **ההשפעות הנמשכות של תקופת הקורונה**, וההגבלות החברתיות והבידוד שהם חוו בשנים האחרונות ('גם ככה נפגענו מהקורונה').

כמו כן, המשתתפים ציינו כי על רקע המצב הבטחוני והקשיים הרגשיים, **בני ובנות נוער מחפשים מפלט מהתחושות הקשות וחלקם אף פונים לשימוש בחומרים מסוכנים ('יש תלמידים שלא חזרים לשיעור בלי סיגריה'; 'כל מי שאני מכירה שמעשן, מעשן עכשיו הרבה יותר')**.

לענין **קבוצות שנדרשת להם תשומת לב מיוחדת בעת זו**, התייחסו המשתתפים לילדים ונוער שפוגו מביתם, לילדים שהוריהם במילואים או עובדים חיוניים ורוב הזמן אינם בבית, וכן לילדים יחידים שאין להם אינטראקציה חברתית בביתם. כמו כן, המשתתפים הדגישו כי בבתים רבים שני ההורים במילואים או עובדים בעבודות חיוניות, והדבר מחייב בני ובנות נוער לטפל ולהשגיח על אחיהם הקטנים. מצב דברים זה משפיע, בין היתר, על מצבם הרגשי ועל הפניות שלהם ללימודים.

בני ובנות הנוער המשתתפים ציינו כי **הפעולות שמסייעות להם במצב זה** כוללות שיחה עם חברים, 'התנתקות' ושחרור מחדשות ועדכונים, לזח ולהיות בתנועה, וכן לתרום ולהתנדב במסגרות שונות. כמו כן, הם הדגישו את **הצורך במענים רגשיים ובפעילויות אוורור והפוגה**, בפרט במסגרת הבית ספרית.

4.2. הצרכים, הקשיים וההצעות של נוער בהקשר החינוכי-לימודי

לאחר החזרה של מרבית התלמידים ללמידה פיזית, הגם שלא רציפה, בבתי הספר, בני ובנות הנוער המשתתפים ציינו כי בתי הספר **נותנים דגש רב מדי ללמידה, לעומת לפעילויות חברתיות ולקידום חוסן רגשי**. הם סבורים כי על שגרת הלמידה להיות מותאמת למלחמה, לקשב, ולמצב הרגשי של בני ובנות הנוער, ושלא ניתן או ראוי לקדם 'שגרת לימודים מלאה'. לדבריהם, **לא ניתן 'לשים את הדברים בצד' וללמוד**, והשיח על 'חזרה לשגרה' או היערכות למבחנים ובגרזיות מרגיש מנותק ולא מתאים. בהקשר זה, אחת המשתתפות סברה כי בעיניה, מודל החזרה ללימודים פיזיים בבית ספרה הוא מיטבי לבני ובנות נוער ויכול להוות השראה לבתי ספר נוספים. כך, היא ציינה, כי בית ספרה מציע 'מרחבים' שונים פתוחים לתלמידים – בהם מתחמי אפייה, מוסיקה, ספורט, אמנות, דיבייט ולמידה – ומאפשר לכל תלמיד.ה לבחור היכן הוא רוצה לשהות ולפעול באותו היום.

על אף החזרה ללמידה פיזית, עלה כי **ישנם תלמידים רבים שעדיין לא מגיעים לבית הספר**, בין היתר, בשל חשש, התנגדות הורים, ותחושות דכאון ('לא מצליחים לצאת מהמיטה') וחרדה. לחלקם גם בני משפחה, חברים או מכרים שנרצחו, נפצעו או נחטפו במהלך המלחמה. בהקשר זה, בני ובנות הנוער ציינו כי גם מורים ומורות בבית הספר חוו אובדן, ומצב הדברים הקשה משפיע על פעילות בית הספר. בהקשר זה, המשתתפים סברו כי **היעדרויות משיעורים או ימי לימודים בתקופה זו צריכות להוות 'תמרור אזהרה' למורים שמסמן את הצורך לשוחח עם התלמיד.ה** ולהבין מדוע הוא נעדר, ולא לגרור, באופן אוטומטי, פגיעה בהישגים.

בני ובנות הנוער ציינו כי חשוב להם להתנדב ולתרום בתקופה זו למאמץ הלאומי, אך סברו כי יש קושי לעשות כן כשיש לימודים. חלקם סברו כי **על מערכת החינוך לשלב פעילות התנדבותיות במסגרת בית הספר**, וכן **לאשר היעדרויות תלמידים לצורך התנדבות**.

בני ובנות הנוער המשתתפים הדגישו כי **קיים חשש עמוק ממערך המיגון בבתי הספר**. ראשית, הם התייחסו לכך שישנם מרחבי או נהלי מיגון שנתפסים על ידם כלא מספקים או מוגנים דיים (למשל, הנחייה לתלמידים בכיתה מסוימת להיצמד לקיר פנימי בזמן אזעקה, כאשר על הקיר מולם מותקנים חלונות רבים). שנית, מקלטים או מרחבים מוגנים בבית הספר לא גדולים דיים להכיל את כלל התלמידים והתלמידות. בהקשר זה, מספר משתתפים ציינו כי במהלך תרגול ירידה למרחבים מוגנים בבית הספר הם מתוודעים לכך שכבר אין במרחב המיועד להם מקום, והם נדרשים לשבת על המדרגות לצידו. במצב זה, הם מרגישים שאם זה לא היה תרגיל 'הם היו בסכנת חיים אמיתית'. שלישי, הם סבורים כי אין אפשרות אמיתית להתארגנות בטוחה ולכניסה של כלל התלמידים והתלמידות למרחבים המוגנים בזמן הנדרש (לעיתים, דקה או פחות). בנוסף, אחד המשתתפים ציין כי הנחיות פיקוד העורף לענין לימודים פיזיים באזורים מסוימים לא בהכרח תואמות את תחושת המוגנות של התלמידים והוריהם (למשל, בשל ריבוי אזעקות באותו מקום), וכי מצב דברים זה עלול לפגוע באמון שלהם ביחס להנחיות המקצועיות. משכך, **עלה צורך במציאת פתרונות מיגון מיידיים** (למשל, הצבת מיגוניות) וכן **בהסברה לתלמידים ולתלמידות על ידי אנשי מקצוע** (למשל, נציגי פיקוד העורף) על ההנחיות ואופן מילואן, על מנת להפיג אי-ודאות. נוסף על כך, בשל החשש של בני ובנות הנוער ממצב של חדירת מחבלים, המשתתפים הדגישו את הצורך בתגבור אבטחה של בתי ספר ('אם הגדר לא מונעת מתלמידים לצאת הביתה, היא לא תמנע ממחבלים להיכנס').

חלק מבני ובנות הנוער המשתתפים התייחסו לחשש מפני **תקריות אלימות ותגובות קיצוניות, מילוליות ואחרות, בין תלמידים על רקע דעות פוליטיות שונות**, והציעו כי בתי ספר יפעלו לקידום מוגנות ושיח מכבד. כמו כן, עלה צורך במענים מתאימים ורגישים בבתי ספר בהם לומדים תלמידים יהודים וערבים יחד.

בני ובנות הנוער המשתתפים התייחסו **לאי-הודאות במצב הדברים 'המתגלגל' בענייני החינוך בשל המלחמה**, שכלל תקופה של הפסקת חינוך, מעבר ללמידה מקוונת, ומעבר ללמידה פיזית (רציפה או לא רציפה). הם סבורים כי בשל הקורונה, העיצומים, ועתה המלחמה - **אין להם שגרת למידה כבר שנים רבות**. בעיקר, הם חוששים מפערים לימודיים ובגריוות הגם שלמיטב ידיעתם משרד החינוך עתיד לדחות את מועדי הבגרות. חלק מהמשתתפים אף קראו לשקול לבטל את הבגרויות בשנה זו, ולחשוב על פורמטים אחרים לקבלת ציון ולסיום הלימודים.

בני ובנות הנוער המשתתפים קראו למערכת החינוך **להיערך, כבר עתה, ליום שאחרי המלחמה**. בפרט, יהיה צורך להתמודד עם קשיים רגשיים, פערים לימודיים, וירידה בהישגים של תלמידים.

בתקופה המיידית לאחר המלחמה, כאשר בתי הספר לא פעלו, חלק מהמשתתפים ציינו כי **החזרה ללמידה יכולה לסייע** שכן, היא מקנה תחושה של שגרה, מפחיתה חרדה, ונותנת מפלט מהחשיפה המוגברת לחדשות ולמדיה חברתית בתקופה זו. אולם, הם הדגישו את **הצורך באיזון**, והימנעות מחזרה מהירה מדי לשגרת לימודים מלאה, עם ימי לימודים ארוכים, חומרי לימוד חדשים, ומבחנים ועבודות. על בתי הספר לנהוג באופן מתחשב, אכפתי וליתן הקלות לתלמידים. אחת המשתתפות ציינה כי בית הספר שלה פועל גם כמערכת תמיכה ופועל לקדם הרגעה ומפגש חברתי (למשל, חדר מחיקה, אמנות ובישול פתוחים לשימוש התלמידים), והם אינם מחויבים להיכנס לכל השיעורים, ויש בכך ערך רב. בהקשר זה, עלה בדיון כי משרד החינוך הוציא הנחיות הנוגעות גם בהיבטים אלה אך, לדבריהם, הנחיות אלה **לא מיושמות באופן אחיד בכל בית ספר ויש צורך בהגברת הפיקוח ו'הורדת' ההנחיות אל השטח**.

במסגרת הלמידה המקוונת, בני ובנות הנוער המשתתפים הדגישו כי, ככל שניתן, על בתי הספר **להשקיע בשיעורי חינוך, אוורור רגשות, פעילויות חוסן והעשרה ובפעילויות הפוגה**, ולא בלימודים מקצועיים, ובפרט לא בלימוד של חומר חדש. למשל, הוצע כי בתי ספר יכללו הכשרות יישומיות (לדוגמה: התמודדות עם אובדן, חשיבה חיובית והפחתת חרדה, סדנאות עזרה ראשונה, 'מה לעשות ששומעים אזעקה' ועוד), וכי לעניין תכני לימוד, **תוכניות הלימוד יכללו תכנים רלוונטיים לעת זו** - באופן מותאם גיל, ולאופני הלמידה מרחוק. למשל, הם הציעו תכנים הנוגעים למזרחנות, אסלאם, טרור, היסטוריה של המזרח התיכון, ועוד.

במהלך הדיון, עלו מספר **בעיות מעשיות לחזרה ללימודים מקוונים**. ראשית, הציוד הלימודי של בני ובנות נוער רבים נמצא בבית הספר עצמו (ספרי לימוד, מחברות, ועוד) ולא הייתה להם גישה. בהקשר זה צוין כי משרד החינוך הפך ספרי לימוד רבים לזמינים באופן מקוון. שנית, בתי ספר רבים שלחו את מערכת הלימודים יום לפני, ולא אפשרו לתלמידים להיערך מראש. שלישי, בשל המעבר מזום לגוגל מיט, היו קשיים טכניים לחלק מהמורים והתלמידים. כמו כן, בני ובנות הנוער המשתתפים התייחסו גם **לקושי להתרכז בלמידה מקוונת, והייתה לא אפקטיבית ומתאימה עבורם**.

4.3. הצרכים, הקשיים וההצעות של נוער בהקשר הרגשי במערכת החינוך

בני ובנות הנוער המשתתפים הדגישו כי **בית הספר צריך להוות מעטפת תמיכה רגשית וחברתית לתלמידים, וכי על המענים הרגשיים בבית הספר להיות מתמשכים ורציפים לאורך תקופת המלחמה, על מנת שהצוות החינוכי יהיה ער להתפתחויות ושינויים הנוגעים להם** (למשל, האם הורה או אח במילואים). בהקשר זה, עלה כי בני ובנות הנוער חשים כי לאחר התקופה המיידית של פרוץ המלחמה, ועם החזרה לשגרת לימודים, הצוות החינוכי כבר לא מתעדכן באופן רציף במצבם (למשל, שיחות עם המחנכת 'נעלמו').

בפרט, בני ובנות הנוער המשתתפים הדגישו את החשיבות של **שיחות אישיות, יומיות, ומתמשכות עם המחנכת או היועצת**. על אף ההנחיות בנושא, חלק מהמשתתפים ציינו כי לא מדברים איתם. בפרט, רבים ציינו כי הם לא פגשו את היועצת הבית ספרית, לא שוחחו עמה, ואין להם דרך ליצור איתה קשר ('**יועצת לא דיברה אפילו פעם אחת**'). בהקשר זה, המשתתפים ציינו כי על המחנכת, או היועצת, להבין את מצבו של כל תלמיד ותלמידה. למשל, האם קרוב משפחה או חבר נרצח, נפצע, נעדר, חטוף או במילואים? אם הוא מחסיר לימודים או לא עושה מטלות לימודיות במטלות – מדוע? האם הוא נפגש או משוחח עם חברים? ועוד.

לתחושת בני ובנות הנוער המשתתפים, מודל הרמזור שמחלק את המדינה לשלושה חלקים (אדום, צהוב, ירוק) בכפוף להנחיות פיקוד העורף והמרחק מאזורי הלחימה בדרום ובצפון, **נתפס על ידי משרד החינוך או הרשויות המקומיות גם כ-'מפה רגשית', לפיה ניתנות הקלות לימודיות, סיוע ומענים רגשיים**. לדבריהם, מדובר בתפיסה שגויה שכן, בני ובנות נוער מכל הארץ מושפעים מהמלחמה, וחווים תחושות לחץ וחרדה. כמו כן, הם סבורים כי התייחסות רק למצבים בהם לתלמידה יש קרוב משפחה מדרגה ראשונה שנרצח, נפצע, נעדר או חטוף היא מצומצמת מדי, ולא מכירה בהשפעה הרבה שיש לתלמידה גם אם קרובי משפחה מרוחקים יותר, או חבריהם הקרובים, נפגעו. למשל, אחת המשתתפות התייחסה לכך שבלימודים בפנימייה יש תחושה משפחתית מאוד חזקה, ואם יש תלמידה שנרצחה או נעדרת, לא בהכרח יראו בחבריה כמי שצריכים גם סיוע או הקלות.

בני ובנות הנוער הציעו **להקים מערך למענה רגשי ופסיכולוגי לתלמידים בבית הספר, ובמערכת החינוך בכלל**. ביחס למענים בקווים טלפוניים ייעודיים (למשל של משרד החינוך או של גורמי ממשל וחברה אזרחית אחרים) עלה כי **בני ובנות נוער רבים לא מכירים אותם**, וכן צוין כי יש **זמני המתנה ארוכים** במענים אלה שגורמים להם להתייאש ולוותר. כמו כן, חלק מהמשתתפים הסבירו כי מענים אלה לא מתאימים לכלל התלמידים, וכי חלק יעדיפו לשוחח עם אדם מוכר להם בבית הספר (למשל, מחנכת או יועצת). כמו כן, הוצע כי **על חלק מהמענים לפעול באופן ייזום** (כלומר, לא לחכות שהתלמידים יתקשרו לקו הסיוע או יבקשו לשוחח עם גורם בבית הספר).

בני ובנות הנוער המשתתפים התייחסו **לצורך בפעילויות חברתיות וחוויותיות בבית הספר, ותרומתן למצבם הרגשי והחברתי**. בהקשר זה, המשתתפים ציינו כי לתלמידים רבים לא היו טיולים שנתיים כבר שנים רבות (בשל הגבלות קורונה, עיצומים, ומלחמות), וכי מצב זה הביא לפגיעה במסגרת החברתית של בית הספר.

בתחילת המלחמה, ההחלטה על החזרה ללימודים, בעיקר מקוונים, **נתפסה על ידי חלק מהמשתתפים כ-'עול'** **נוסף על מצבם הרגשי הקשה של בני ובנות נוער, ועוררה פחדים וחששות רבים**. בין היתר, בני ובנות הנוער חששו מהחמרה של המלחמה; מהיעדר מרחבים מוגנים בבית הספר; מהסעות דרך יישובים או דרכים מסוכנים;

ומהמעבר ללמידה מקוונת. לדברי המשתתפים, אם, חלילה, יקרה מצב חירום בבית הספר (למשל, פגיעת רקטה, פגיעה בהסעה או חדירת מחבלים) ותלמידים ייפגעו, זה יגרום לאובדן אמון מלא של התלמידים וההורים במערכת.

4.4. עולם הפנאי של ילדים ונוער במצב החירום - תמונת מצב'

לדברי בני ובנות הנוער המשתתפים, אחר הצהריים של נוער הפך 'די ריק', והמפגשים עם החברתיים מוגבלים, בעיקר, למרחב המקוון. זאת, ביחוד עבור בני ובנות נוער שחבריהם גרים רחוק (בעיר או יישוב אחר, או בשכונה מרוחקת), כך שהם לא נפגשים כלל.

ככלל, מפגשים חברתיים פיזיים הינם מצומצמים ונערכים בעיקר בבתים של חברים קרובים. זאת, בשל תחושת ביטחון וקרבה למרחב מוגנים, והיעדר אפשרויות אחרות בשל סגירה או צמצום פעילות של מקומות בילוי ('כולם מחפשים לצאת אבל מפחדים, או ההורים מפחדים, אין לאן ואין יכולת').

בתחילת המלחמה, תחושות החשש, הלחץ והאי-ודאות גרמו לכך שבני ובנות נוער רבים אף נמנעו לצאת מביתם כלל, והעדיפו לשהות תמיד בממ"ד או בקרבתו. חלק מהמשתתפים ציינו כי הם עצמם לא יצאו מביתם מאז שבועות רבים מאז פרוץ המלחמה ('יש הרבה מאוד תלמידים שלא יוצאים מהבית - זה קיים - תלמידים בחדות, בפחד'; 'אי אפשר לצאת כי לא יודעים מתי זה יתפוס אותך'). בנוסף, עלה כי יש בני ובנות נוער שבני משפחתם או חבריהם נרצחו, נפצעו או נחטפו, הם 'מרוסקים', ולא מעוניינים לצאת מביתם, לפגוש חברים או לעשות פעילויות כלשהם.

בני ובנות נוער שיוצאים (למשל, לבית הספר, להתנדבויות, או לבתי חברים) עושים זאת בחשש רב, והשהייה ברחוב או בכביש מלחיצה ('רק מחכה להגיע למקום בטוח', 'כל הזמן עושים היערכויות, אם עכשיו יש אזעקה מה עושים'). כמו כן, עלה כי תקופות בהן יש פחות מתקפות טילים לא בהכרח מסייעות להפחתת החרדה ואי-הודאות בקרב הנוער ('השקט יותר מפחד מאשר אזעקות'), וכי הם חוששים גם מתרחישים של חדירת מחבלים.

בתקופה המיידית לאחר המלחמה ולפני החזרה ללימודים, עלה כי בשל המצב והיעדר השגרה, בני ובנות נוער רבים אינם ישנים מספיק ולמעשה 'הופכים את היום ללילה', באופן שמשפיע גם על זמן הפנאי שלהם.

לענין פעילויות פנאי לנוער, בני ובנות הנוער המשתתפים התייחסו לכך שרק לקראת סוף חודש אוקטובר, ותחילת חודש נובמבר, חוגים ותנועות הנוער החלו לחזור לפעילות באופן פיזי. אולם, בני ובנות נוער רבים עדין חששו וחוששים להגיע. הם ציינו כי היה ניסיון להתאים את חלק מהפעילויות למצב החירום (למשל, עריכת פעילות תנועת נוער בבתים, העברת חוגים לזום ככל שניתן) אך לא תמיד זה אפשרי וישים. כמו כן, עלה כי מועצת התלמידים והנוער הארצית עורכת פעילויות ואירועים שונים באופן מקוון, וכן כי ישנן פעילויות שונות לנוער ביישובים שונים שמופעלות באופן פרטי (למשל, משפיעני רשת או מפורסמים שמגיעים למפגש, גורמים בקהילה שעורכים פעילויות לנוער בהתנדבות, ועוד).

כמו כן, עלה כי בתחילת המלחמה, חלק מבני ובנות הנוער שגרים בערים מעורבות ציינו כי המתח בין יהודים לערבים במרחב הציבורי מורגש יותר, ופוגם בצונם לצאת החוצה.

4.5. אתגרים, צרכים והצעות בנוגע לעולם הפנאי והחברה של ילדים ונוער

בני ובנות הנוער המשתתפים התייחסו להשפעה של הורים על יכולתם לקחת חלק בפעילויות פנאי וחברה בתקופת המלחמה, ועל תחושת הביטחון שלהם. בשל החשש, הורים רבים לא הסכימו לילדיהם לצאת מהבית, להגיע לבית הספר, או להשתתף בפעילויות מחוץ לבית (חוגים, תנועות נוער, התנדבויות) כלל, או מחייבים בכללי זהירות שונים (למשל, הורים שמסיעים את ילדיהם לפעילויות, אוסרים עליהם להתרחק מהבית, או מגבילים את יציאתם בערבים או בלילות). רק לאחר החזרה ללמידה הפיזית, הרגישו בני ובנות הנוער כי הורים יותר אפשרו מפגשים חברתיים.

יצוין כי בני ובנות הנוער מבינים את החשש של ההורים, אך **הציעו לנקוט צעדי תיווך או הסברה להורים על מנת שיבינו כי החשש והפחד שלהם משפיעים על תחושת הביטחון של הילדה ו- 'זולגים' לילדים עצמם.** עוד יצוין כי אחד המשתתפים התייחס כי, לצד ההגבלות של ההורים על יציאה מהבית, הוא חש כי **הורים גם יותר מאפשרים זמן מסך, ומבינים כי בני ובנות הנוער עושים שימוש מוגבר במרחב המקוון לצרכים חברתיים ולפעילויות פנאי.**

בני ובנות הנוער המשתתפים התייחסו **לחשיבות של התנדבות בתקופה זו, והצורך של בני ובנות נוער להרגיש כי הם משמעותיים ותורמים לקהילתם.** אולם, הם ציינו כי החזרה ללימודים משפיעה על יכולתם להמשיך להתנדב ולהיות מעורבים. בבתי ספר רבים יש תחושה של 'מירוץ לבגרויות', וגם כאשר ההנהלה תומכת בהתנדבות, בפועל הם חשים שאין מספיק הקלות והתחשבות וכי **תלמידים ותלמידות נאלצים לבחור בין הלימודים לבין ההתנדבות, ולא מסוגלים להמשיך בשניהם באופן מאוזן ומתאים, וכי על בתי ספר לנקוט צעדים על מנת לתמוך בהתנדבות.**

החזרה ללימודים באופן פיזי משפיעה גם על זמן הפנאי של נוער. שכן, **ישנם בתי ספר בהם תלמידי ותלמידות תיכון לומדים בשעות אחר הצהריים ועד שעות הערב.** מצב דברים זה משבש את מהלך היום, ומצמצם את אפשרותם לקחת חלק בפעילויות פנאי אחר הצהריים או להיפגש עם חברים.

חלק מבני ובנות הנוער המשתתפים ציינו כי בעירם או ביישובם ישנן פעילויות שונות לנוער שמופעלות על ידי הנהלת היישוב, מחלקות נוער בעיריות, ועוד. אולם, בני ובנות הנוער המשתתפים הציעו כי **רשויות מקומיות יפתחו יותר פעילויות מותאמות לנוער, פיזיות ומקוונות, וישקיעו בפרסום והפצת מידע זה לנוער.** בהקשר זה, המשתתפים ציינו כי פעמים רבות פעילויות אלה לא ידועות ומוכרות להם, והם לומדים עליהן רק דרך חיפושים יזומים, או באופן מקרי ('צריך לעבוד קשה כדי למצוא משהו להעסיק את עצמך בו, שיעניין אותך').

בני ובנות הנוער המשתתפים התייחסו גם לחשיבות של מקלטים או מרחבים מוגנים פתוחים במרחב הציבורי, בפרט במקומות בילוי ופנאי המשמשים נוער (למשל, פארקים, מתחמי בילוי וכו'). בהקשר זה, הם הציעו כי **הרשות המקומית תפרוס מקלטים כאמור, וכן תפרסם את המיקום שלהם לתושבים.**

על מנת לחזק את תחושת המוגנות במרחב הציבורי, בני ובנות הנוער הציעו להגביר **נוכחות של כוחות ביטחון, זאת גם באזורים שאינם בקו העימות.**